

Barbara Turower

"Październik 1956 na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Materiały seminarium naukowego Mierki k. Olsztyna, wrzesień 1996 r.", pod red. Wojciecha Wrzesińskiego, Wrocław 1997 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 307-309

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Opisywane przejawy zainteresowania ze strony polskiej podyktowane były — rzecz raczej oczywista — potrzebą odszukania śladów polskości tych ziem, co miało potwierdzić prawa Polski do Mazur i Warmii.

Niewątpliwą zaletą omawianego tomu studiów jest jego aktualność, albowiem możemy się tu zapoznać z najnowszym dorobkiem badawczym dotyczącym tego tematu. Co więcej, publikacja ta przeczy opiniom, iż w ostatnim okresie studia w tym kierunku zostały osłabione lub wręcz zarzucone. Niestety, zamieszczone teksty są objętościowo bardzo szczupłe. Autorzy generalnie nie odnoszą się w szerszym zakresie do charakterystyki źródeł informacji, a w szczególności ich wiarygodności.

Warto jeszcze zacytować uwagę Kazimierza Wajdy, który we *Wstępie* zaznaczył funkcjonowanie właściwości aktualnej i dziś, iż artykuły zamieszczone w tym zeszycie potwierdziły „ogólną prawidłowość kształtowania się obrazów, w tym także i stereotypów — polegających na zależności sposobu przedstawiania i oceny — od opcji politycznych wyznawanych przez twórców bądź też nosicieli tych obrazów i stereotypów”. Źródła, na których opierali się autorzy zamieszczonych artykułów oraz uzyskane na ich podstawie informacje potwierdzają także jeszcze jedną ważną tezę, iż prasa jest doskonałym odzwierciedleniem opinii, nastrojów, obrazów, mitów i stereotypów i to zarówno tych, którzy opinie te kreowali, jak i tych, do których były one adresowane.

Adam Hołub

Październik 1956 na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Materiały seminarium naukowego Mierki k. Olsztyna, wrzesień 1996 r., pod red. Wojciecha Wrzezińskiego, Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii, Wrocław 1997, ss. 182.

W dniach 26—27 września 1996 r. odbyło się seminarium naukowe poświęcone wydarzeniom Października 1956 na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski. Od dawna wydarzenia sprzed czterdziestu lat wzbudzały zainteresowanie historyków, ale brak dostępu do źródeł uniemożliwiał ich rzetelne opracowanie. Ostatnie lata przyniosły pogłębioną wiedzę o polskim Październiku, dzięki udostępnieniu nowych materiałów. Na seminarium w Mierkach przeanalizowano sytuację polityczną, gospodarczą i społeczną 1956 r. na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski.

Plonem seminarium jest omawiany materiał, zawierający trzynaście referatów przedstawionych przez badaczy z Olsztyna, Gdańska, Opola, Wrocławia i Zielonej Góry. Poprzedził je wstęp Wojciecha Wrzezińskiego. Autorzy ukazali proces destalinizacji oraz protesty społeczne i reakcje lokalnych władz partyjnych wywołane wydarzeniami poznańskiego Czerwca 1956 r. w reprezentowanych przez siebie regionach. We wstępie do omawianego zbioru W. Wrzeziński napisał: „Mniejszy stopień społecznego zorganizowania społeczności Ziemi Odzyskanych dawał większe możliwości manipulowania postawami lokalnych grup, co uzasadniało szerzenie informacji o większym poparciu miejscowych społeczności dla idei socjalistycznych, niż było to w rzeczywistości. Centralistycznie kierowane organizacje partyjne i inne struktury władzy nie zawsze liczyły się z odmiennością Ziemi Odzyskanych” (s. 6). Ukazana w referatach seminarium żywiołowość wystąpień społecznych na omawianych ziemiach

ujawniła obraz radykalnych nastrojów oraz potrzebę przeobrażeń w lokalnych ośrodkach władzy politycznej, nie odbiegający od oczekiwań całego społeczeństwa. Siła wystąpień studentów, inteligencji i młodych robotników w terenie zmusiła miejscowe ośrodki władzy do ustępstw i zmian personalnych. Były to jednak działania pozorne i wkrótce, z początkiem 1957 r., nastąpił odwrót od ustępstw wymuszonych na władzy. Wystąpienia październikowe na Ziemiach Odzyskanych miały następujące, wspólne cechy:

- 1) poparcie radykalnych dziennikarzy inspirowanych przez redakcję „Prostu”,
- 2) manifestowanie solidarności z narodem węgierskim,
- 3) żądania ustąpienia z władz lokalnych najbardziej „twardogłowych” miejscowych przywódców PZPR,
- 4) żądanie suwerenności dla Polski i wycofania wojsk radzieckich z terytorium kraju,
- 5) żądanie zniesienia cenzury,
- 6) żądanie uwolnienia biskupa Stefana Wyszyńskiego.

Autorzy przedstawili wydarzenia Października 1956 r. na Ziemiach Odzyskanych, opierając się na bogatej bazie źródłowej i rzetelnej jej analizie. Pierwszy referat, Barbary Okoniewskiej, na temat „Październik 1956 w ośrodku gdańskim” dotyczył źródeł poparcia udzielonego robotnikom w Poznaniu przez społeczeństwo Wybrzeża. Autorka skoncentrowała się na sprawach socjalnych i ekonomicznych, podkreślając, że postawa robotników poznańskich była traktowana na Wybrzeżu głównie jako jaskrawe wyartykułowanie podstawowych problemów pracowniczych. B. Okoniewska postawiła tezę, że „do dramatu, który zdarzył się w Poznaniu, mogło dojść w każdym większym ośrodku przemysłowym w Polsce” (s. 11). Teza ta została poparta szerokim omówieniem spraw organizacji pracy i wynagrodzeń pracowniczych w przemyśle Wybrzeża Gdańskiego.

Bohdan Łukaszewicz w referacie „Olsztyński Październik 1956” omówił wydarzenia październikowe na Warmii i Mazurach. Mimo szczupłych — jak pisze autor — źródeł archiwalnych, udało się udokumentować i odtworzyć nastroje społeczeństwa oraz przebieg olsztyńskiego Października. Jego głównym bohaterem — zdaniem autora — była prasa. To dziennikarze dwóch nowych czasopism olsztyńskich „Warmii i Mazur” oraz „Rzeczywistości” wraz ze studentami Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie byli „główną siłą sprawczą, organizatorską i wiodącą w życiu politycznym ostatnich miesięcy 1956 r.” (s. 25). Doprowadzili do protestu przeciwko elicie politycznej województwa. Strach przed wszechwładnym aparatem bezpieczeństwa ustąpił na rzecz odważnego podejmowania kwestii mniejszości narodowych i problemów patologii społecznych. Zmuszono lokalne władze partyjne do ustępstw i zmian personalnych. Omawiany materiał badawczy jest ważny dla właściwej oceny przebiegu wydarzeń październikowych na peryferiach kraju. Mogłoby się wydawać, że olsztyńskie leżące na rubieży Polski, nie posiadające wielkiego przemysłu ani silnego ośrodka akademickiego, będzie stało na uboczu wielkich wydarzeń politycznych. Referat B. Łukaszewicza udowadnia, że było inaczej.

„Wydarzenia Października 1956 r. we Wrocławiu” zaprezentowane przez Stanisława Ciesielskiego zwracają uwagę na czynniki aktywizacji społeczeństwa Dolnego Śląska oraz bardzo znaczący udział młodzieży, która tworzyła komitety

rewolucyjne. Młodzieżowe Komitety Rewolucyjne powstawały na wyższych uczelniach, w zakładach pracy i szkołach. Zyskały ogromną popularność i rozbudowując swoje struktury uczestniczyły częściowo w pełnieniu władzy. Rolę i znaczenie ruchu młodzieżowego na Dolnym Śląsku potwierdzili autorzy referatów: Łukasz Kamiński „Udział młodzieży dolnośląskiej w wydarzeniach Października 1956 r.” oraz Andrzej Małkiewicz „Październik 1956 r. w Wałbrzychu”.

Niepokoje 1956 r. miały miejsce nie tylko w ośrodkach miejskich, ale również na wsi. Wrzenie ludności wiejskiej Dolnego Śląska interesująco przedstawił Marek Ordyłowski w referacie „Ferment społeczny na wsi dolnośląskiej w 1956 r.” oraz Bogdan Cimała w referacie „Przyczyny rozpadu Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych na Śląsku Opolskim w 1956 r.” Niezadowolenie chłopów dotyczyło nieudolności planowania i braku odpowiedzialności za podejmowane decyzje w uspołecznionych gospodarstwach rolnych, co prowadziło do ogromnych strat ekonomicznych. W rezultacie chłopci utracili zaufanie do państwa i uspołecznionych form gospodarki rolnej.

Jest to książka ciekawa i potrzebna. Po raz pierwszy w tak pełny i udokumentowany sposób ukazano wystąpienia społeczne na Ziemiach Odzyskanych na tle wydarzeń poznańskiego Czerwca oraz obrad VII i VIII Plenum KC PZPR w Warszawie. Mimo zalet, książka w niepełnym stopniu zaspokaja brak wiedzy o wydarzeniach Października 1956 r. na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Jej fragmentaryczność wynika z tego, że autorzy referatów skupili się na omówieniu wybranych przez siebie cząstkowych zagadnień. Ze względu na dotychczasowy brak dostępu do materiałów źródłowych są to prace pionierskie, a opracowanie monografii Października 1956 r. na Ziemiach Zachodnich i Północnych stanowi wyzwanie dla badaczy omawianego okresu. Materiały seminarium naukowego, jako całość, dają podstawę do wyobrażenia kształtu takiej monografii.

Barbara Turower